

2 Г.В.Рогова, Ф.М.Рабинович, Т.Е.Сахарова. Методика обучения иностранным языкам в средней школе/– М.: Просвещение, 1991. – 287 с. – (Б-ка учителя иностр.яз).

3 Пассов Е.И. Коммуникативный метод обучения иноязычному говорению. – 2-е изд. – М.: Просвещение, 1991. – 223 с.

4 Кашина Е. Г. Традиции и инновации в методике преподавания иностранного языка. – Самара: Изд-во Универс-групп, 2006. – 75 с.

5 Н.И.Курганов. Обучение иностранным языкам на основе лингвокультурных концептов//Известия Российского государственного педагогического университета им. А.И. Герцена. – 2007. – №28

6 Ж.Төлеухан, А.Құрмет. Ағылшын тілін оқытудағы тиімді әдістер//Методика обучения иностранному языку=Шетел тілін оқыту әдістемесі. – 2012. – №4. – 6-8 б.

7 Д.Утаханова. Методика обучения иностранному языку=Шетел тілін оқыту әдістемесі. – 2016. – №5. – 14-16 б.

8 Р.Б.Ахметова. Ағылшын тілі сабақтарында жаңа педагогикалық технологияны пайдалану. Методика обучения иностранному языку=Шетел тілін оқыту әдістемесі. – 2011. – №1. – 23-25 б.

9 А.Б.Даулетиярова. Ақпараттық-коммуникативтік технологиялар негізінде ағылшын тілі сабақтарын жүргізу жүйесі. . Методика обучения иностранному языку=Шетел тілін оқыту әдістемесі. – 2011. – №1. – 34-40 б.

References:

1. Petrov D. Leksia «Psihologia izuchenia iazykov».2016.
2. G.V.Rogova, F.M.Rabinovich, T.E.Saharova. Metodika obuchenia inostrannym iazykam v srednei škole/– М.: PRosveşenie, 1991. – 287 s. – (B-ka uchitelä inostr.iaz).
3. Pasov E.İ. Komunikativnyi metod obuchenia inoiazыchnomu govoreniu. – 2-e izd. – М.: Prosveşenie, 1991. – 223 s.
4. Kaşina E. G. Tradisii i innovasii v metodike prepodavania inostrannogo iazyka. – Samara: İzd-vo Univers-grupp, 2006. – 75 s.
5. N.İ.Kurganov. Obuchenie inostrannym iazykam na osnove lingvokülturnyh konseptov//İzvestia Rosiskogo gosudarstvennogo pedagogicheskogo universiteta im. A.İ. Gersena. – 2007. – №28
6. J.Töleuhan, A.Qürmet. Aғылşyn tilin oqytudaғы tiimді әдистер//Metodika obuchenia inostrannomu iazyku=Şetel tilin oqytu әdistemesi. – 2012. – №4. – 6-8 b.
7. D.Utahanova. Metodika obuchenia inostrannomu iazyku=Şetel tilin oqytu әdistemesi. – 2016. – №5. – 14-16 b.
8. R.B.Ahmetova. Aғылşyn tili sabaqtarynda jaña pedagogikalыq tehnologiany paidalanu. Metodika obuchenia inostrannomu iazyku=Şetel tilin oqytu әdistemesi. – 2011. – №1. – 23-25 b.
9. A.B.Dauletiarova. Aqparattyq-komunikativtik tehnologialar negizinde aғылşyn tili sabaqtaryn жүrgizu жүiesi. . Metodika obuchenia inostrannomu iazyku=Şetel tilin oqytu әdistemesi. – 2011. – №1. – 34-40 b.

МРНТИ 378.016

<https://doi.org/10.51889/2020-4.1728-7804.76>

Алиханкызы Г.¹

¹Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті,
Алматы, Қазақстан

ШЕТ ТІЛІ САБАҒЫНДА АУЫЗША СӨЙЛЕУДІ ДИСКУССИЯ АРҚЫЛЫ ДАМЫТУДЫҢ ЖОЛДАРЫ

Аңдатпа

Шет тілін оқытуда басшылыққа алынатын дағдылардың бірі- сөйлеу. Ауызша сөйлеу әрекеті студенттердің өз ойларын айқын айтуына, диалогтық қарым-қатынасқа түсу барысында қиналмауына әкеп соқтырады. Мақаланың негізгі мақсаты шетел тілі сабақтарында студенттердің ауызша сөйлесу дағдылары мен қабілеттерін қалыптастыру, пікірталас, дебаттар, дискуссияларды студенттердің тілдік деңгейін ескере отырып сабақ барысында тиімді ұйымдастырудың жолдарын көрсету. Сонымен қатар автор мақалада әлемдік педагогикалық тәжірибедегі пікірталастың түрлерін қарастырды. шет тілі соның ішінде қытай тілі сабағында студенттердің ауызша сөйлеу дағдыларын дамытуда кездесетін кейбір қиындықтарды қарастырды.

Түйін сөздер : дискуссия, ауызша сөйлеу, шет тілі, тілдік дағдылар

Alikhankizi G.¹

¹Al-Farabi Kazakh National University,
Almaty, Kazakhstan

WAYS TO DEVELOP SPEAKING THROUGH DISCUSSION IN A FOREIGN LANGUAGE CLASS

Abstract

The basic skills of teaching a foreign language is - speaking. Oral communication allows students to express themselves clearly and to have no difficulty in engaging in dialogue. The main purpose of the article is to develop students' communication skills and abilities in foreign language lessons, to show how to effectively organize discussions, debates in the classroom, taking into account the language level of students. In the article was also considered the types of discussions in the world pedagogical practice by the author. There were regarded some of the difficulties in the development of students' speaking skills in foreign languages, especially Chinese.

Key words: discussion, oral speaking, foreign language, language skills

Алиханкызы Г.¹

*¹Казахский национальный университет имени Аль-Фараби,
Алматы, Казахстан*

СПОСОБЫ РАЗВИТИЯ УСТНОЙ РЕЧИ НА УРОКЕ ИНОСТРАННОГО ЯЗЫКА ПОСРЕДСТВОМ ОБСУЖДЕНИЯ

Аннотация

Основные навыки обучения иностранному языку - разговорная речь. Устное общение позволяет студентам ясно выражать свои мысли и без труда вступать в диалог. Основная цель статьи - развить коммуникативные навыки и умения учащихся на уроках иностранного языка, показать, как эффективно организовать дискуссии, дебаты на занятиях с учетом языкового уровня учащихся. В статье автором также рассмотрены виды дискуссий в мировой педагогической практике. Были рассмотрены некоторые трудности в развитии у студентов разговорных навыков на иностранных языках, особенно китайском.

Ключевые слова: дискуссия, устная речь, иностранный язык, языковые навыки

Кіріспе. Адам баласының сана-сезімінің дамуында дыбысты тілдің пайда болуының маңызы зор болды. Сөйлеудің пайда болуы нәтижесінде адам организмі анатомиялық өзгерістерге түсіп, дыбыс артикуляциясына қабілеті бар сөйлеу аппараты жасалды. Осының арқасында адам жеке дыбыстарды ғана емес, түрлі дыбыс тіркестерін, тиісті мән-мағынасы бар сөздерді айта алатын қабілетке ие болды. Сөйлеу адам санасының басты белгісі. Ол бізді жануарлар дүниесінен ерекшелендіріп тұратын негізгі жан қуаты. Сөйлеу мен сананың пайда болып, біртіндеп қалыптасуын тек биологиялық жағдайлардан емес, ең бастысы қоғамдық-әлеуметтік, тарихи факторлардан іздестіруіміз қажет. Сана мен тіл адамзат қоғамының тарихи дамуының, олардың іс-әрекетпен айналысуының, еңбек құралдарын жасап, пайдалана білудің нәтижесі.

Сөзді қабылдау және оны ұғыну бір-бірімен тығыз байланысты. Сөзді дұрыс қабылдамай тұрып, оны ұғынуға болмайды. Жеке сөздерді қабылдаудың өзі оны ұғынуды қажет етеді. Қабылдау мен ұғыну бір мезгілде жүріп отырады, бірінсіз-бірі іске аспайды. Интонацияны қабылдау сөйлеу аппаратында, адамның мәнерлі қозғалыстарында түрліше реакция тудырады. Мәселен, бұйрық интонациясы бойынша іс орындалса, тілек интонациясына келісу немесе келісушілік білдіреді. Адамға тән сөйлеу әрекетінде екі сипат болуы шарт. Бұларсыз сөйлеу өзінің қызметін дұрыстап атқара алмайды. Мұның біріншісі – сөйлеудің мазмұндылығы, екіншісі – оның мәнерлілігі делінеді. Сөйлейтін сөзде мазмұн болмаса, ол өзіндік сөздік мәнін жояды. Сөздің мазмұндылығы дегеніміз екінші біреуге жеткізілетін ойдың айқындығы (1).

Сөздің мәнерлігі дегеніміз – адамның сөйлеу кезіндегі эмоциялық қалпын білдіре алуы, яғни әрбір сөйлемді өзінің сазымен айта алуы. Халық жақсы сөйлейтін адамдарды «сөзі мірдің оғындай екен» дейді. Мәнерлі сөйлей білудің мұғалімдік мамандық үшін маңызы зор. А.С.Макаренко бұл жөнінде: «Балалар сіздің сөзіңізден өзіңіздің еркіңізді, сіздің мәдениетіңізді, сіздің жеке ерекшелігіңізді сезіне алатындай болуы керек», – дейді.

Сөйлеу әрекеті үлкен ми сыңарларының анализдік, синтездік қызметінің нәтижесі. Бұл, біріншіден, сөйлеу органдарындағы қозғалыстарды, жазылған әріптердің түрлерін, тілдегі дыбыстарды нәзік талдаудан; екіншіден, сөздік сигналдардың бөлшектік элементтерін байланыстырудан көрінеді. Физиологиялық тұрғыдан сөздің мәнін И.П.Павлов былай түсіндіреді: «Егер айналадағы дүниеден алынатын біздің түйсіктеріміз бен елестеріміз шындықтың бірінші сигналдары болып табылатын болса, онда тіл ең әуелі сөйлеу органдарынан ми қабығына баратын кинестезиялық тітіркенулер, екінші сигналдар – сигналдардың сигналы болып табылады. Олар шындықтан

дерексіздену болып табылады да, жалпылауға мүмкіншілік береді, ал бұл соңғы бізге ғана тән ең жоғары ойлауды құрайды».

А.А.Монтъевтің айтуынша, сөйлеу әрекеті, теориясына сай, барлық тілдік әрекет сияқты белгілі бір динамикалық құрылымда болады екен. Тілді интеллектуал қызметінің құралы ретінде ала отырып, психолог-ғалымы былай көрсетеді:

- сөйлеу әрекетін жоспарлау
- оны жүзеге асыру
- салыстыру мен бақылау

Сөйлеу іштей сөйлеу және сырттай сөйлеу болып екіге бөлінеді. Ал, сырттай сөйлеу ауызша, жазбаша, монологтік және диалогтік болады. Сөйлеудің бұл түрлері бір-бірімен тығыз байланыста іске асып отырады.

Шет тілін оқытуда ауызекі сөйлеудің рөлі өте зор. Себебі ауызша сөйлеу арқылы адамдар бір-бірін түсінеді, өз ойларын айтады, дәлелдейді, естіген, айтылған хабарға өз көңілқұй қатынасын білдіреді.

Ауызша сөйлеу әдістемесін суреттеуге келгенде ауыз екі тілде ойдағыдай сөйлеудің төмендегі негізгі шарттарын ескергеніміз жөн:

- 1) Ауызша сөйлеудің монологты және диалогты формалары оқытудың барлық кезеңдерінде қатар жүреді;
 - 2) Тілді меңгеруге кешенді түрде ықпал ету жүзеге асырылады; яғни бұл ауызша сөйлеу мен оқытуға бір мезетте үйрету, тілдік және сөйлетуге арналған дайындық жаттығуларының жүйелі түрде орындалуы;
 - 3) қосымша оқыту құралдарының жиі жиі қолданылуы;
 - 4) лингафонда, компьютерлі кабинеттерде ауызша сөйлеуге бағытталған жаттығуларды кең көлемде қолдану.
- Ауызша сөйлеу ептілігін дамытуға үйретудің қажеттілігі, әсіресе диалогты құрастыра білуге үйрету, түсіне отырып тыңдауға үйретудің барлық торабымен тығыз байланысты (2).

Сөйлеудің өзара әрекеттесуі коммуникативтік мақсаттардың сөйлесу міндетін анықтап, жақындастыруға және соған жетуге бағытталған күш-жігерді біріктіреді, үйлестіреді және толықтырады. Бұл қарым-қатынас үрдісі, өзара әрекеттесу, қатысушыларға ауызша сөйлесуге күш-жігер үйлестіру арқылы байланыс тапсырмаларын шешуге мүмкіндік береді. Өзара қарым-қатынас байланысын ынталандырады және әсіресе студенттердің маңызды сөз сөйлеу әрекеттерін оятады.

Студенттердің жоғары тілдік деңгейінде коммуникативті құзыреттілікті қалыптастырудың бірінші жолы, сөйлеудің өзара әрекеттесуін тікелей меңгерту, дегенмен, жоғарғы орындағы студенттерді тілдік білімге жеткілікті деңгейде ие, сөйлеу этикетін меңгерген, сөйлеудің әртүрлі түрлерін меңгерген болып келеді.

Зерттеулерге сүйенсек негізі оқышылардың сөйлесу дағдылары мен қабілеттерін қалыптастыру әдетте үш негізгі кезеңнен тұрады:

1. қарым-қатынасқа қатысушылардың сөйлеу мінез-құлқын бақылау және талдау арқылы болжалды негіз қалыптастыру;
2. стратегияны және оның орындалу тактикасын қалыптастыру;
3. нақты қарым-қатынаста немесе онымен тығыз байланысқа түсуде сөйлесудің дағдыларын дамыту (3).

Шет тіл сабақтарында сөйлесу қарым-қатынастарын орнатудың көптеген әдістерін және тәсілдерін ескере отырып, біз осы мақаламызда студенттердің сөйлеу әрекетін қалыптастыруда қолданылатын бірнеше әдістерге тоқталамыз. Сонымен қатар мақалада проблемалық оқыту принциптеріне сай келетін бірқатар белсенді әдістерге баса назар аударамыз.

Студенттердің шет тілінде ауызша сөйлеуін дамытудың бірден-бір жолы - шет тілін оқытуда сабақ барысында дискуссияны қолдану, бірнеше белсенді проблемалық әдістердің құрамдас бөлігін ашып көрсету. Студенттердің топпен жұмыс істеуі, тұлғааралық қарым-қатынасы, шешім қабылдауы, студенттердің ойлауға ынталандыратын көшбасшылық қасиеттерін дамыту, шығармашылық, ғылыми-зерттеу тәсілдерді көрсетуі және түрлі тапсырмаларды және басқа да маңызды және құнды дағдыларды шешу үшін жаңа идеяларды табу үшін қолданылатын белсенді оқыту әдістері (4).

Белсенді әдістердің негізгі әдістемелік сипаттамасы мыналарды қамтиды:

- 1) практикалық бағдарлау;
- 2) ойын әрекеті және оқудың шығармашылық сипаты;
- 3) өзара әрекеттесу;
- 4) түрлі хабарламалар;
- 5) диалог пен монолог;
- 6) студенттердің білімін және тәжірибесін пайдалану;
- 7) олардың жұмысын ұйымдастырудың топтық нысаны;
- 8) оқытуға белсенділік таныту;
- 9) қозғалысы мен көрінісі.

Дәстүрлі - репродуктивтік сипатқа ие және белгілі бір білім көлемін студентке беруге бағытталған ақпараттық-қабылдағыш оқыту әдістері. Мұндай әдістер: лекция, семинар, практикалық сабақтар және т.б. Студенттердің басты міндеті - ақпаратты жаттап, оны басқару.

Белсенді оқыту әдісі, екінші жағынан, студенттерді оқу үрдісінде ойлау мен практикалық іс-әрекеттерге белсене араласуға шақырады, сондықтан белсенділік оқытушы және студент тарапынан болады.

Оқу үрдісінің әртүрлі кезеңдерінде белсенді оқыту әдістерін қолдануға болады:

• Бірінші кезеңде бастапқы білімді меңгеру кезінде проблемалық лекция, эвристикалық сұхбат, тренингті талқылау және т.б. пайдалануға болады.

• Білімді бақылау (шоғырландыру) кезеңінде ұжымдық ақыл-ой қызметі, тестілеу және т.б. сияқты әдістер қолданылуы мүмкін.

• Білімді және дағдыларды қалыптастырудың соңғы кезеңінде алынған білімнегізінде және шығармашылық қабілеттерін дамытуда симуляцияланған оқытуды, ойнауды және ойнату әдістерін қолдануға болады (5).

Әдістеме. Кез келген құбылыс немесе оқиғаға қатысты әр тұлғаның жеке пікірі болады. Ал ол ойды жеткізе алатындар бар, жеткізе алмайтындар бар. Ол үшін пікірталас мәдениетін меңгеру маңызды рөл атқарады. Жаңа заманның талабына сай, пікірталас мәдениетіндегі ең бастысы аудиторияға ой тастау, ал көпшілік ойын әрқашан бір арнаға құя бермейді. «Ойды ой қозғайды», жаңа пікір тудырады немесе жаңа пікірдің ашылуына жағдай жасайды, не қарсы көзқарас пайда болады. Сұрақтың мазмұнына қарап, оны екіге бөлуге болады: түсіндірме сұрақтар; қосымша сұрақтар. Сұраққа берілген жауапқа әрқашан да барлығы бірден келісіп, мойынсұну бола бермеуі де мүмкін, осы тұста пікірталас пайда болады. Пікірталас – түрлі көзқарас, ой-пікірлерді қатар қою, салыстыру, салғастыру арқылы өзінің көзқарас, ой-пікірін дәлелдеу. Пікірталасты мынадай түрлерге бөлуге болады:

- Пікірталас
- Ойталасы
- Пікірсайыс
- Ойбөліс

Пікір – көрген, оқыған, естіген әңгіме, баяндама, көркем шығарма т.б. еңбектер жайындағы әсер, туған ой. Пікірталас – жастарды көшбасшылыққа баулудың бір құралы да. Пікірталаста шеберлігіңді шыңдаудың да жолдары бар. Ол үшін түрлі пікірталас клубтарының сайыстарын көріп, тәжірибе жинаудың маңызы зор. Студенттердің коммуникативті құзыреттілігін дамыту, сөйлеу дағдыларын қалыптастыру, диалогтық және монолог сөйлеу дағдыларын қалыптастыру үшін шет тілін оқыту кезінде интерактивті технологияларды пайдалану ұсынылады. Біздің пікірімізше, ең тиімді интерактивті технологиялар пікірталастар, дискуссия, дөңгелек үстелдер, конференциялар, рөлдік ойындар болып табылады.

Талқылау барысында оқытушы көмекші, сұхбаттасушы рөлін атқарады, тек тыңдаушылардың есте сақтауы үшін белгілі бір ақпараттарды беріп отырады. Бұл жерде студент пассивті тыңдаушылардың рөлінде емес, диалог барысындағы белсенді және толық қатысушысы болады. Кез-келген мәселе, проблемалар, ұсыныстар, идеялар туралы ұжымдық талқылаулар болады. Оқытушының міндеті студенттерге тапсырмаларды орындауға беру емес, керісінше олардың жағдайды өз бетінше тұжырымдауына, білімдерін жобалауға және анықтау арқылы жаңа білімдерді меңгеруге, оларды талқылау барысында бекіту болып табылады. Студенттердің шығармашылық белсенділігі арттырылады, олардың сыни және объективті ойлау қабілеті дамытады және машықтанады.

Дәріс немесе практикалық сабақ барысында оқыған әрбір тақырып бойынша пікірталас өткізуге болады. Көбінесе студенттер жастардың проблемаларын, субмәдениетті, қоғамдағы бұқаралық ақпарат құралдарының рөлін, саяхат түрлерін, олардың қызығушылығын, болашақ мамандығын, достарымен немесе отбасымен қарым-қатынастарын, экологиялық мәселелерді, студенттік өмірін және т.б. мәселелерді талқылауды жөн көреді. Дискуссия студенттердің өз бетінше ақпаратты жинау, өңдеу және талдау жұмыстарын жақсартады.

Осы мақалада дискуссия тұжырымдамасын қарастырып көрейік. Энциклопедиялық сөздікке сәйкес, пікірталас, дискуссия (discussio - талқылау, зерттеу) - шындыққа қол жеткізуге және тек сендіру әдістерін дұрыс пайдалануға бағытталған әдіс. Бұл қарым-қатынастың маңызды нысандарының бірі, шындықты суреттеу проблемаларын шешу әдісі. Дискуссияға қатысушылар келісімге келе алмаса да, олар, әрине, өз бағытында жақсы түсінікке қол жеткізеді. Оның үстіне, бұл оқушының субъективті сезімін төмендетеді, сонымен қатар жеке адамның немесе оқушылардың өз тобына деген сенімдерін жалпы қолдайды. Талқылау нәтижесінде қол жеткізілген шындық екі тараптың ортақ игілігіне айналады.

Дискуссияның қорытындысы талқыланатын тақырып бойынша айтылған пікірдің шамасына қарай қысқартылуы керек. Бұл талқыланатын тақырыпқа тән объективті және қажетті сипаттамалардың синтезі болуы керек. Басқаша айтқанда, дискуссияның нәтижесі пікірталасқа қатысушылардың немесе олардың көпшілігінің қолдайтын көп немесе кем объективті пікірінде болуы керек. Осылайша, талқылау нәтижесінде проблеманы шешу анық және нақты қалыптасады, әр тараптың нанымдары негізделеді.

Талқылаудың оқу нәтижесі қатысушыларға әртүрлі ақпарат алу үшін өздерінің құзыреттілігін көрсету және жетілдіру, талқыланатын мәселе бойынша өздерінің идеялары мен көзқарастарын тексеру және түсіндіру, білім беру міндеттерін бірлесіп шешу үдерісінде қолданыстағы білімді қолдану үшін берілген мүмкіндік арқылы анықталады.

Осылайша, дискуссияның даму функциясы студенттердің шығармашылығын ынталандыруға, олардың ақпаратты талдауға қабілеттілігін дамытуға, студенттердің коммуникативтік белсенділігін арттыруға, олардың оқу үрдісіне эмоционалды түрде қатысуына байланысты олардың идеялары мен көзқарастарын логикалық тұрғыдан дәлелдеуге мүмкіндік береді. Талқылаулар өздігінен, еркін және ұйымдастырылған болуы мүмкін.

Әлемдік педагогикалық тәжірибеде пікірталастың келесі түрлері ұсынылады. - Дөңгелек үстел - студенттердің кішігірім тобы (әдетте шамамен 5 адам) «тең жағдайда» қатысатын әңгіме, олардың арасында және аудиторияның арасында пікір алмасу бар. Дөңгелек үстелдер барысында түпнұсқалық шешімдер мен идеялар өте сирек кездеседі. Сонымен қатар, дөңгелек үстел көбінесе нақты шешімдерді әзірлеу құралы емес, адвокаттық рөл атқарады.

- Ойталас - сарапшылар тобының отырысы («панельді талқылау», «ток-шоу») алдымен белгілі бір топ мүшелерінің (алдын-ала тағайындалған) мақсатты мәселені талқылауы болып табылады, содан кейін бүкіл аудиторияға олардың ұстанымы туралы мәлімдеме болып табылады.

- Миға-шабуыл әр түрлі проблемаларға шешім табудың, жаңа идеяларды шығаратын ең танымал әдістерінің бірі. Американдық психолог А. Осборн 50-жылдарда ұсынды. Қазіргі уақытта оқытуды жетілдірудің бір әдісі қарастырылып, көптеген бизнес-дидактикалық ойындардың негізі болып табылады. Бұл әдіс мұқият ойластырылған және қатысушылардың тобын ұйымдастырудың талаптарын орындауды, жүріс-тұрыс технологиясын және мінез-құлқы ережесін қамтиды

- Дискуссия - латын тілінен аударғанда «себеп, дау айту». Бұл ортағасырларда жоғары оқу орындарында қолданылған жоғары білім берудегі ең ерте құрылымының бірі. Бұл оқытудың түрін қолдану барысында, проблема тудыратын немесе мәселенің белгілі бір көрінісін көрсететін кіріспе сөз бар, сол кезде оның өзі талқыланады және сол арқылы мәселе шешіледі. Оқыту жүйесінде дискуссияны алдын ала дайындалған қысқа сөзден кейін оқушылар ашуы мүмкін. Дискуссия жоғарыда көрсетілген мазмұнда немесе презентация түрінде болуы мүмкін (риторика әдістері). Бұл сайысқа қатысушылар әдетте сөз сөйлеушінің өзіне сілтеме жасамайды, бірақ ұсынылған ақпаратқа (оның хабарына) сілтеме жасайды (6).

Жоғарыда келтірілген материалдан проблемалық жағдайларды шешудегі талқылау әдісінің кең таралуы жеке және әлеуметтік әрекеттер үшін ең маңыздысы, бұл студенттердің логикалық, тәуелсіз және сыни ойлауының дамуына ықпал етеді, өздерін қорғауға және басқа біреудің көзқарасын жоққа шығаруға, біреудің пікірін тыңдауға мүмкіндік береді. Дискуссияның кезеңдері туралы бірыңғай талаптар жоқ, бірақ, әдетте, 3 кезең бар: талқылауға кіріспе, мәселені талқылау және нәтижелердің қысқаша мазмұны.

Дискуссия барысында оқытушы тыңдаушыны есте сақтау үшін белгілі бір көлемде ақпарат беріп, көмекші, сұхбаттасушы рөлін атқара отырып, тек оқытушы болуын тоқтатады. Бұл жерде студент пассивті тыңдаушылардың рөлінде емес, диалогтың белсенді және толық қатысушысы болады. Кез-келген мәселе, проблемалар, ұсыныстар, идеялар туралы ұжымдық талқылау бар. Студенттердің шығармашылық белсенділігі арта түседі, олардың сыни және объективті ойлау қабілеті жетіледі және дамиды.

Осылайша, талқылау барысында ақпараттың шоғырландырылуы, зерттелген материалдың шығармашылық түсінігі, құндылық бағдарларының қалыптасуы және коммуникативтік дағдылары мен қабілеттерінің қалыптасуы үшін өте тиімді екендігі туралы тұжырым жасауға болады. Дискуссияның кезеңдерін егжей-тегжейлі қарастырайық:

1. Дискуссияға дайындық. Бұл кезеңде талқылау тақырыбын, талқылау мақсатын, көшбасшы тандайды (оқытушы көшбасшы ретінде әрекет ете алады, бірақ студенттердің біреуі көшбасшы рөлін атқара алады), рөлдерді бөледі, нормативтік актілерді қабылдайды және т.б.

2. Дискуссия тақырыбын таңдауға қатысты әдіскер үш негізгі критерийді анықтайды:

➤ өзектілігі, қазіргі заманға сәйкестілігі

➤ қатысушылардың тақырыпқа деген қызығушылығы,

➤ тақырыптың қатысушылардың құзыретіне лайықтылығы (олардың лингвистикалық және тілдік емес дағдылары мен қабілеттері). Дұрыс таңдалған тақырып оқушыларды ынталандыру үшін үлкен рөл атқарады.

3. Дискуссияны өткізу. Бұл кезеңде қатысушылардың тікелей баяндамалары, мәселені талқылау.

4. Қорытындылау. Дискуссияны талқылау және бағалау бар. Оқытушы студенттердің мінез-құлқына түсініктеме беріп, талқылау кезінде әр қатысушының қатысуы. Студенттердің қызығушылығын ескере отырып, аудиториядағы білім беруді талқылауды ұйымдастыру керек. Сонымен қатар, студенттерге миға шабуылдау әдісі арқылы қызығушылық тудыратын тақырыпты таңдауға мүмкіндік беруге болады.

Дискуссияны өткізу белгілі бір опцияны таңдаудың себептері мен оның дұрыстығын айқындайтын, пікірталас пен рефлексияны талап етеді. Дегенмен, зерттеудің ең жоғары деңгейінде тақырыптар студенттердің психологиялық сипаттамаларына сай болуы керек. Тақырыпты таңдау тек тіл мен сөйлеу дағдылары мен қабілеттерін дамытуға ғана емес, сондай-ақ студенттерді белсенді ауызша өзара іс-қимылға қатысуға ынталандыратын проблемалық оқытуға қатысуы керек. Әрбір мәселені талдауы студенттердің өзін-өзі анықтауға көмектесетін ойлау мен өзін-өзі талдауын ынталандыруы керек.

Мақаламызда ары қарай қазіргі таңда тілдік жоғарғы оқу орындарында оқытылып жатқан шет тілдерінің бірі қытай тілінің оқытылуына студенттердің ауызша сөйлеуін дамыту барысында дискуссияны қолдануға тоқталып өтсек. Дискуссия білім беру функциясы ретінде, қытай тілін оқытудың мақсаты болып табылатын коммуникативтік құзыреттілік элементін яғни - жоғары деңгей студенттердің әлеуметтік құзыреттілігін қалыптастырады. Бұл шет тілі мамандығын оқитын студентке бір-бірімен өзара сөйлеу әрекетін үйренуге, келісімге қол жеткізуге, ортақ стратегияны немесе тактиканы құруға, ұстануға, ымыраға келуге мүмкіндік беретін топтық ұйым. Мұнда адамның, халықтың топтары мен халықтар арасындағы қарым-қатынаста тыңдауға, өмірде маңызды болып табылады. Сонымен қатар, жағдайдың шарттылығын тілдік ортадан тыс оқытуға тән пікірталастың ерекшелігі ретінде атап өту маңызды. Дискуссия сөзсіз жасандылық элементтерін сақтайды, олар кем дегенде сақталуы керек. Сондықтан, дискуссияға дайындық кезеңіне ерекше назар аудару керектігі - қатысушылар өздерінің сөйлеген сөздерінің реті, сабақтың тілдік жағын, тиісті материалды меңгеруін, жоғары деңгей студенттерімен қажетті лексикалық бірліктерді және грамматикалық құрылымдарды зерттеу және нығайтуды қарастырады. Сонымен қатар, студент талқылау бағытын анықтайды, талқылау үшін сұрақтар тудырады және ақпаратты іздеу және талдау жұмыстары тақырыпты таңдап, проблемалар тудыратын және т.б. қатысатын студенттермен жүзеге асырылады.

Қытай тіліндегі сабақтардың келесі ерекшелігі лингвистикалық аспект болып табылады. Бұл зерттеу түрінде қателіктер сөзсіз, себебі дискуссия тілі студенттердің ана тілі емес. Мұндай қателерді түзету пайдалы және өнімді болуы керек. Дегенмен, дискуссия барысында қателерді түзету қатысушыларды қысқартады, динамиканы бұзады, бірақ сонымен бірге қателерді, әсіресе, түсінбеушілікке алып келуі мүмкін. Осы жөнінде әдіскелер келесі нұсқаларды ұсынады:

1) қорытынды кезеңде қателерді талдау және түзету, жеке критерий бойынша грамматикалық және лексикалық дұрыстығын айқындау;

2) сұрақты нақтылау кезіндегі қателерді түзету немесе оқытушының студенттің грамматикалық тұрғыдан дұрыс мәлімдемелерін қайталау (7).

Студенттердің қиындықтары қытай тілінде өз ойларын білдіру үшін тілдік құралдарды және олардың шектеулі дәрежесі бар тілдерді таңдауды қажет етуі мүмкін. Мұнда оқытушы студенттерге әрдайым қытай тілінің негізіне сүйеніп, өздерінің ана тілін қолданбауы үшін бақылау керек. Қытай тілінде сабақты жоғары деңгейде өткізуді қарастыра отырып, оның кейбір артықшылықтары: қытай тіліндегі пәндерді талқылау және ұйымдастыру, логикалық ойлауды дамытумен, өзін-өзі бақылаумен айналысады және білім алушылардың тілдік құралдар жинағын өзектендіреді.

Сонымен қатар, жеке ой-пікірлер мен идеяларды көпшілік алдында, әсіресе қытай тілінде таныстыру, лингвистикалық және психологиялық тұрғысынан алғанда өте күрделі процесс болып табылады. Көпшілік сөз сөйлеген кезде адамдар сөйлеуді құрастыра алмайды, идеяларды нақты тұжырымдамайды, қажетті тілдік құралдарды өздігінен пайдалана алмайды. Қытай тілінде сөйлеудің негізгі дағдыларын қалыптастыру және тіл үйренушілердің коммуникативті құзыреттілігін дамыту үшін қытай тіліндегі дебаттарды немесе дискуссияларды ұйымдастыру, бәсекелесетін топтарды алдын-ала дайындау, пікірталасты қолдану ұсынылады.

Дебаттарды немесе дискуссияны дайындау студенттердің топпен (командалармен) жұмысты ұйымдастыра білуін қалыптастырады. Студенттерді топтарға бөлудің ықтимал қағидаттарының арасында келесі тақырыптарды бөлуге болады: оқытушы топтарды бөледі, рөлдерді тағайындайды немесе топтар өз алдына топ құрып, өзара немесе келісім бойынша бөлінеді. Сондай-ақ, студенттерді үш топқа бөлуге болады («күшті», «орта», «әлсіз») және әрбір топтан бір адамды бір топқа біріктіруге болады. Топты немесе қатардағы немесе қатардағы көршілерді біріктіруге болады.

Қытай тілін үйрену кезінде пікірсайысты сабақтың нысанын және «Пікірсайыс» технологиясының элементтері ретінде пайдалана аласыз. Сыныптарда «өзгертілген» деп аталатын пікірсайыстарды қолдануға болады, онда ережелерге кейбір өзгерістер енгізілді, бұл барлық топтың жұмысқа қатысуына мүмкіндік береді. Өзгертілген пікірталастарда ережелерді өзгерту, топтардағы ойыншылардың санын көбейту, көрермендердің сұрақтарына жауап беру, «топ қолдаушыларын» ұйымдастыру, мәселені ойыннан кейін жалғастыру және т.б. талқылауға болады.

Пікірсайыс форматы:

➤ үш адамнан тұратын екі топтың белсендісі (спикерлер) қатысады. Бірінші топ (ұсынушылар) ортаға тасталған ойға тұжырымдама жасайды (пікірталас тақырыбы), екінші топ (қарсыластар) - оны жоққа шығарады;

➤ қатысушылар алдын-ала рөлдермен және ережелермен танысады (сабақта қысқартылған ережелерге сәйкес дебаттар өтеді);

➤ топтар 5 минуттан кейін бір-бірімен оларды орындау алдында кеңес алу құқығына ие болады (уақытты бөліктерде немесе бір уақытта қолдануға болады); рөлдер мен ережелер алдын ала анықталған.

Экспрессивті пікірталастар - үшін дайындық уақыты өте аз. Олар оқулықтың немесе материалдың негізінде жүргізіледі және мәтінмен жұмыс істеу формасы ретінде де дебаттармен тығыз байланыста болады.

«Жеке-жеке» жылдамдықты немесе мини-дебаттарды өткізу кезінде әр қатысушы қарсыласына екі сұрақ қоюға құқылы. Сабақтың тақырыбы - құрамдас бөліктерге бөлінген қандай да бір жалпы мәселе. Әрбір кіші-проблема үшін бәсекелес сөйлеушілердің әрқайсысы екі минуттан сөйлейді және олардың сұрақтарын бір-біріне қойылады, әрбір спикердің қорытындылары жазбаша түрде жазылып, ол топта талқыланады.

Жоғарыда көрсетілген дағдыларды жүзеге асыру үшін қытай тіліндегі сабақтар тек фонетиканы, грамматиканы, сөздік қорын, стилін және тілдің басқа аспектілерін меңгеруге ғана емес, сонымен қатар тілдік дағдыларды дамытуға және сөйлеу дағдыларын дамытуға бағытталуы керек. Осыған байланысты Е В Пасовтың айтуынша, шет тілдерінде барлық жаттығулар белгілі бір дәрежеде айтылуы керек.

Қорытынды. Студенттердің ауызша сөйлеу дағдыларын дамыту әдісі ретінде дискуссияны пайдаланудың көптеген артықшылықтары бар екенін және қарапайым әңгімеге қарағанда, бірнеше артықшылықтарға ие екендігі туралы айта кеткен жөн. Сондай-ақ, дискуссия топтық оқыту әдісі болып табылады, ал топтық оқыту - бұл проблемалық оқытудың негізі, оның мақсаты әрбір студенттің өзіндік жеке позициясын күшейту, белгілі бір коммуникативтік қасиеттерін дамыту болып табылады.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

- 1 Ломтев Т.П. Язык и речь.//Вестник МГУ.Филология.Журналистика. -2005. -б.200.
- 2 Садықова А.К., Алденгожаева Э.С. Шетел тілінде тілдік тіректер негізінде
- 3 монолог түрінде сөйлеуге үйрету. ИЯШ. №6, 2007. б.30.
- 4 Барболин М.Г. Методологические основы развивающего обучения. - Москва:2001
- 5 Амандықова Г.Н, Мұхтарова Ш.Е., Баймұқанова Б.С «Шет тілін оқыту әдістемесі» б.38

6 Boud, D., Cohen, R., & Sampson, J. (1999). *Peer Learning and Assessment. Assessment & Evaluation in Higher Education*, 24(4), 413-424. Retrieved September, 2015.

7 Alozie, N., & Mitchell, C. (2014). *Getting Students Talking: Supporting Classroom Discussion Practices in Inquiry-Based Science in Real-Time Teaching. The American Biology Teacher*, 76(8), 501-506. Retrieved September, 2015.

8 Ходаковский К. *Китайский язык становится доминирующим в Интернете. URL: <http://www.3dnews.ru/news/kitayskiy-yazik-stanovitsya-dominiruyushchim-v-internete/02.01.2011>*.

References:

1. Lomtev T.P. *Язык и речь.* //Vestnik MGU.Filologia.Jurnalistika. -2005. -b.200.
2. Sadykova AK., Aldengojaeva E.S. *Şetel tılınde tıldık tıreker negızınde monolog türınde söıleuge üıretu. İAŞ. №6, 2007. b.30.*
4. Barbolin M.G. *Metodologicheskie osnovy razvivaiuşego obuchenia.*- Moskva:2001
5. Amandyqova G.N, Mũhtarova Ş.E, Baimũqanova B.S «Şet tılın oqytu әдіstemesı» b.38
6. Boud, D., Cohen, R., & Sampson, J. (1999). *Peer Learning and Assessment. Assessment & Evaluation in Higher Education*, 24(4), 413-424. Retrieved September, 2015.
7. Alozie, N., & Mitchell, C. (2014). *Getting Students Talking: Supporting Classroom Discussion Practices in Inquiry-Based Science in Real-Time Teaching. The American Biology Teacher*, 76(8), 501-506. Retrieved September, 2015.
8. Hodakovski K. *Kitaiski iazyk stanovitsä dominiruiuşım v İnternete. URL: <http://www.3dnews.ru/news/kitayskiy-yazik-stanovitsya-dominiruyushchim-v-internete/02.01.2011>*.

МРНТИ 10.02.09

<https://doi.org/10.51889/2020-4.1728-7804.77>

Berkinbayeva G.¹

¹*Linguistic Center Of Narxoz University,
Almaty, Kazakhstan*

COMMUNICATIVE APPROACH TO LANGUAGE TEACHING IN METHODOLOGY OF F.SH.ORAZBAYEVA'S WORKS

Abstract

The article provides a general background to communicative approaches, distinguishing the notions of communicative competence. The theory by Orazbayeva Fauziya Shamsievna was examined discussing main points of communicative approach for language programs. The examination of the theoretical bases finds out some of the existing principles and to develop more modified theoretical framework. Academician of the International Academy of Pedagogical Sciences Orazbaeva Fauziya Shamsievna is recognized as a scientist who developed a methodology for teaching the Kazakh language. Main factors related to the topic of dialogical speech, the culture of speech are exemplified through the scientist's contribution to the problem. Pedagogical communication and scientific publications on the method of language teaching are presented in the research paper

Keywords: language communication, speech culture, dialogue, language teaching methods, language personality, interactive learning, language communication, innovative learning

Беркінбаева Г. О.¹